

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง*

COMMUNITY ENTERPRISE DEVELOPMENT TO ENHANCE THE LOCAL GRASSROOTS ECONOMY: A CASE STUDY OF NA MUEN SRI ANCIENT WOVEN FABRIC, TRANG PROVINCE

ศุภสิน วัตตพรหม*, พระครูอรุณสุตาลังการ (ปรีดา บัวเมือง), ไพรัตน์ ฉิมหาด

Supasin Watthapron*, Phrakru Arunsutalangarn (Preeda Buamuang), Pairat Chimhad

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: sani.piyabut@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ระดับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน 2) พัฒนาระดับเศรษฐกิจฐานรากและ 3) สร้างเครือข่ายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต่อการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง เป็นการวิจัยผสมวิธี มีขอบเขตเนื้อหา ด้านผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านการบริหารจัดการ ด้านการลงทุน ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงพุทธ ผู้วิจัยใช้ประชากรทั้งหมดที่เป็นสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จำนวน 131 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าทอ นักวิชาการตลาด อดีตสมาชิกอาวุโสในวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งสิ้น 25 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนาด้านผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในภาพรวมอยู่ในระดับมาก รองลงมา ได้แก่ ด้านการตลาด ด้านการลงทุน ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงพุทธ และด้านการผลิต และด้านการบริหารจัดการ ตามลำดับ 2) แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนคือการกำหนดมาตรฐานวิสาหกิจชุมชนไว้อย่างชัดเจน การวางแผนจัดหาเงินทุนสำรองไว้ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มอย่างเพียงพอ การสร้างเครือข่ายขยายฐานการผลิตและจำหน่ายเพิ่มขึ้นจากเดิม การคิดค้นวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในกระบวนการผลิตอยู่เสมอ และมีการปรับปรุงคุณภาพของสินค้าอย่างต่อเนื่อง สมาชิกของกลุ่มมีการยึดมั่นในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) การสร้างเครือข่ายพัฒนา สามารถสร้างเครือข่ายได้ 6 เครือข่าย คือ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติการทอผ้า ผู้จำหน่าย นักวิชาการ สถาบันการศึกษา นักวิชาการด้านการตลาด ผู้ทำธุรกิจผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP และผ้าทอพื้นบ้านภาคใต้ อบรมให้ความรู้สมาชิก

คำสำคัญ: การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน, เศรษฐกิจฐานราก, ผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี

Abstract

This research aims to 1) analyze the level of community enterprise development, 2) develop and upgrade the grassroots economy, and 3) establish a network for community enterprise development to upgrade the grassroots economy. Na Muen Sri ancient woven fabric,

Trang Province is a mixed - method research with contents in the areas of leadership and member participation, management, investment, production, marketing, and Buddhist community economic development. The researcher used the entire population of members of the Na Muen Sri ancient woven fabric community enterprise, totaling 131 people. Key informants included local leaders, community leaders, fabric experts, marketing scholars, and former senior members of the community enterprise, totaling 25 people. Data were collected through in-depth interviews and questionnaires. Data were analyzed using basic statistics, including percentages, means, and standard deviations. The research results found that 1) overall leadership development and member participation were at a high level, followed by marketing, investment, Buddhist community economic development, production, and management, respectively. 2) The guidelines for community enterprise development are to clearly define community enterprise standards, plan for sufficient reserve funds for group operations, establish networks to expand production and distribution bases, and constantly invent new methods for use in the production process. And there is continuous improvement in the quality of the products. Members of the group adhere to the principles of the Sufficiency Economy Philosophy. 3) Creating a development network. Able to create 6 networks: executives, weavers, distributors, academics, educational institutions, marketing academics, people doing business in OTOP community products and southern local woven cloth, training to provide knowledge to members.

Keywords: Community Economic Development, Grassroots Economy, Ancient Na Muen Sri Woven Fabric

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) มีประเด็นหนึ่งที่มุ่งเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ตามความพร้อม ของชุมชน เกิดการสร้าง ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ที่เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียง นำภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น มาใช้สร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการ พร้อมทั้งสร้างระบบเฉพาะวิสาหกิจชุมชน ควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล ตลอดจนยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและ ยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการผลิต เพื่อสร้างความเข้มแข็งของภาคการผลิตและการบริการ บนฐานการเพิ่มคุณค่าสินค้าและบริการ จากองค์ความรู้ และการบริหารจัดการที่ดีอันจะช่วยแก้ปัญหาความ ยากจนลงได้ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13, 2565)

เศรษฐกิจฐานรากเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงและโดยที่เศรษฐกิจชุมชนในปัจจุบัน จำนวนหนึ่งยังอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ สมควรให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนา ความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนอันจะยังผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และ พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใดรวม ไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบกิจการขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป เนื่องจากว่าสภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจภายในประเทศอย่าง

เห็นได้ชัด ทำให้ระบบของเศรษฐกิจชุมชนได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ซึ่งระบบเศรษฐกิจชุมชนถือว่าเป็นระบบเศรษฐกิจฐานรากที่มีความสำคัญ ควรได้รับการเสริมสร้างให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาสภาพการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนว่ามีสภาพที่เป็นอยู่เป็นไปอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพความพร้อมที่จะแข่งขันทางการค้าทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืนหรือไม่อย่างไร (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2562)

วิสาหกิจชุมชนเป็นรูปแบบการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เอื้อกับชาวบ้านดำรงชีวิตได้มั่นคงและเข้มแข็ง ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนมิใช่ว่าจะทำได้ง่ายตายต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน วิสาหกิจชุมชนเน้นเรื่องการบริหารจัดการเป็นกิจการสร้างรายได้รูปแบบหนึ่งที่มีขนาดเล็กกว่าวิสาหกิจขนาดย่อมโดยผลผลิตจะเกิดจากสินทรัพย์ชุมชน ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมทักษะฝีมือวัฒนธรรมธรรมชาติหรืออื่น ๆ ที่เป็นพื้นบ้านมีรูปแบบการจัดการสมัยใหม่โดยคนในชุมชนเป็นกิจการของคนในชุมชน (ขวัญฤดี ตันตระกูล, 2551) วิสาหกิจชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับรายได้ชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของชาวบ้านหรือเกษตรกรในชนบทที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศแต่เป็นกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดของประเทศหากกลุ่มชาวบ้านหรือกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้มีรายได้สูงขึ้นจะส่งผลกระทบด้านบวกต่อภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศโดยในการประกอบวิสาหกิจชุมชน ควรมุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งของชุมชนส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัตถุดิบในชุมชนโดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชนสิ่งที่เกิดขึ้นจากวิสาหกิจชุมชนมีผลให้ชาวบ้านไม่ต้องหลั่งไหลไปทำมาหากินในเมืองใหญ่ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องจากครอบครัวเข้าไปอยู่กับความแออัดมลพิษมากมายเสี่ยงชีวิตหลายๆอย่างเท่ากับคุณภาพชีวิตไม่สมบูรณ์ ไม่มีสุขใดเท่ากับการได้อยู่ผืนแผ่นดินที่กำเนิดพร้อมหน้าพร้อมตากับญาติ ดังนั้นถือได้ว่าวิสาหกิจชุมชนนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรของชุมชน แปลงมาเป็นรายได้ทำมาหากินในที่ของตนเอง (ธนวิทย์ บัวผ่าย, 2565)

“ผ้าทอนาหมื่นศรี” เป็นสินค้าหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนไทยมายาวนานหลายร้อยปี หลักฐานการจดบันทึกในเอกสารจดหมายเหตุ พระราชกิจรายวัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร. 6) ช่วงที่เสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ. 128 ได้ทอดพระเนตรผ้าทอที่เมืองตรัง สมุหเทศาภิบาลมณฑลได้จัดผ้าพรรณทุกอย่างซึ่งเป็นของทำในพื้นที่บ้าน เช่น ผ้ายก ผ้าร้าว ผ้าตาสมุก ผ้าคาด ผ้าเช็ดหน้า ถวายประทานแจกแก่ข้าราชการตามสมควร ลักษณะพิเศษของผ้าทอนาหมื่นศรี อยู่ที่โครงสร้างของผืนผ้า ลวดลาย และสี เนื่องจากผู้ทอเป็นช่างที่มีฝีมือ สามารถนำลวดลายต่าง ๆ มารวมไว้บนผืนผ้า เช่น ลายลูกแก้วใหญ่ ลายดอกจัน ลายแก้วชิงดวง ฯลฯ ลายแก้วชิงดวงของที่นี่มีลักษณะลวดลายเป็นวงกลมหรือรูปไข่เกี่ยวร้อยทับกันภายในช่องที่เป็นใจกลางมีลูกแก้วผุด 4 เม็ด ส่วนช่องที่เกี่ยวทับกัน 4 ช่อง ใน 1 วง จะมีลูกแก้วผุด ช่องละ 2 เม็ด ซึ่งจะอยู่ในเขตของวงกลม 2 วง เหมือนแก้ว 2 ดวง แยกชิงกันอยู่ จึงเรียกชื่อลายว่า แก้วชิงดวง เอกลักษณ์ที่โดดเด่นของผ้าทอของที่นี่ก็คือ ผ้าหม่ม ผ้าเช็ดหน้ายกดอก ที่ชาวบ้านทอขึ้นเพื่อใช้เอง จะมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในเรื่องสี เพราะนิยมใช้ด้ายยีสสีแดง ยกดอกสีเหลืองเป็นหลัก ชาวบ้านจะทอผ้านาหมื่นศรี โดยใช้กี่ 2 ชนิด คือ กี่พื้นเมือง และกี่กระตุก โดยทั่วไปผ้าทอนาหมื่นศรี แบ่งตามลักษณะโครงสร้างของผืนผ้าได้ 3 ชนิด ได้แก่ ผ้าพื้น ผ้าตา และผ้ายกดอก ซึ่งมีการทอหลายรูปแบบตามประโยชน์ใช้สอย ได้แก่ ผ้าเช็ดหน้า ผ้าสำหรับนุ่งห่ม เช่น ผ้าผืนยาวสำหรับโจงกระเบน ผ้าถุง ผ้าใส่ร่ง ผ้าขาวม้า ผ้าเปียงหรือผ้าสไบ ผ้าพาดบ่า (มักใช้ลวดลายดั้งเดิม ในอดีตเคยมีการทอผ้าเป็นคำสอนในพระพุทธศาสนา) และผ้าทอด้วยจุดประสงค์พิเศษ เช่น ผ้าอาสนะ ผ้าตั้ง และผ้าพานช้าง (เป็นการทอผ้าเช็ดหน้าต่อกันหลายผืน เพื่อใช้ในพิธีงานศพ เจ้าภาพจะตัดแยกเพื่อถวายพระเมื่อเสร็จพิธี) โดยชาวบ้านภาคใต้นิยมมีผ้าขาวม้าไว้ประจำตัว สำหรับใช้งานนอกประสงค์ ทั้งเป็นผ้าห่มและผ้าห้อยไหล่ ทำให้ “ผ้าขาวม้าลายราชวัตร” ของชุมชนแห่งนี้ขายดีตลอดทั้งปี ผ้าขาวม้าลายราชวัตรของวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง มีลักษณะพิเศษไม่เหมือนใครเพราะเป็นผ้าผ้ายกทอที่มีขนาดใหญ่กว่าผ้าขาวม้าทั่วไป ส่วนกลางผืนจะทอสลัปส์

เป็นลายราชวัตร์ที่ละเอียดประณีต มีลายยกสลับเป็นเชิงคั่นก่อนถึงชายหรือเชิงผ้าซึ่งทอเป็นริ้ว ขอบริมผ้ามีสีแดง ปัจจุบัน ผ้าทอนาหมื่นศรี นับเป็นมรดกแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สร้างความภาคภูมิใจของชาวจังหวัดตรัง เพราะเป็นของขวัญของฝากที่มีชื่อเสียงของตรัง และได้รับการคัดเลือกให้เป็นสินค้าโอท็อป 5 ดาว ของจังหวัดช่วยสร้างงาน สร้างอาชีพ และรายได้ให้กับชาวบ้านในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน (ธนศ ศิริกิจ, 2564)

ปัจจุบันกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี ได้ถูกจัดเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี รหัสทะเบียน 5-92-08-05/1-0003 สถานที่ตั้ง 119 หมู่ที่ 8 ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2538 ครั้งแรกมีสมาชิก 25 คน ปัจจุบันมีสมาชิก 131 คน สภาพปัญหาของวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง มีสภาพปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น ผู้นำกลุ่มขาดทักษะในการจัดการธุรกิจที่ดี ขาดทักษะการวิเคราะห์ และขาดทักษะการตลาดพ่อค้าคนกลางกดราคา แต่ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องขายเพื่อระบายสินค้าและเพื่อสมาชิกได้รับเงินทุนหมุนเวียนที่เพียงพอในการผลิตต่อไป รวมไปถึงความรู้ความเข้าใจในการจัดการเงินทุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สมาชิกขาดทักษะในการพัฒนาฝีมือในการทอลายใหม่ ๆ ให้ทันกับตลาดในปัจจุบัน จากความเป็นมาดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชนศึกษาเฉพาะกรณีผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง” เพื่อส่งเสริมการขาย แผนพัฒนาการขาย ต่อยอดการขาย พัฒนาบุคลากรที่เป็นสมาชิกผ้าทอ ให้มีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้น สามารถทำให้เพิ่มยอดขาย และสามารถทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ระดับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต่อการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง
2. เพื่อพัฒนาระดับเศรษฐกิจฐานราก วิสาหกิจชุมชนผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง
3. เพื่อสร้างเครือข่ายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต่อการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง” ด้วยวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ตามลักษณะการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่มีเนื้อหาสนับสนุนผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้นสำหรับวิธีการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณโดยการแจกแบบสอบถาม (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ (Interview) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอขั้นตอนการดำเนินการวิจัยมีกระบวนการวิจัยและขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูล เป็นสมาชิกในวิสาหกิจชุมชน “ผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มที่ 1 ผู้นำท้องถิ่นจำนวน 3 คน กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนจำนวน 8 คน กลุ่มที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าทอโบราณนาหมื่นศรีจำนวน 5 คน กลุ่มที่ 4 นักวิชาการตลาดจำนวน 3 คน กลุ่มที่ 5 อดีตสมาชิกอาวุโสในวิสาหกิจชุมชนผ้าทอโบราณนาหมื่นศรีจำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 25 คน ประชาชนในชุมชนที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จำนวน 131 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิจัยเชิงปริมาณใช้ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach' Alpha Coefficient) ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพในกลุ่มสมาชิก และระยะเวลาในการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีแต่ละตำแหน่ง เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Checklist) ตอนที่ 2 การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับเศรษฐกิจ

ฐานรากชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง ได้แก่ ด้านผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านการบริหารจัดการ ด้านการลงทุน ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงพุทธ ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554) ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามเกี่ยวกับ จุดเด่น จุดด้อย จุดที่ต้องพัฒนาเพื่อการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนฐานราก กลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามและขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช เพื่อลงพื้นที่ขออนุญาตหมาย สถานที่ วัน เวลา และนัดหมายกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง และตรวจสอบความถูกต้องและข้อความในการตอบแบบสอบถาม เก็บแบบสอบถามได้ทั้งหมด 131 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูล วิจัยเชิงปริมาณ เพื่อตอบปัญหาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 วิเคราะห์ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติบรรยาย การหาค่าความถี่ และร้อยละ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 วิเคราะห์ระดับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อตอบโจทย์วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พัฒนาระดับเศรษฐกิจฐานรากและวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สร้างเครือข่ายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต่อการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรังโดยการวิเคราะห์เนื้อหาสถิติพรรณนา การวิเคราะห์แบบอุปนัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ระดับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ต่อการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง

ตารางที่ 1 ระดับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ต่อการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง

พัฒนาวิสาหกิจชุมชนแบบยั่งยืน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิก	4.31	0.65	มาก
2. ด้านการบริหารจัดการ	4.19	0.87	มาก
3. ด้านการลงทุน	4.29	0.87	มาก
4. ด้านการผลิต	4.23	0.83	มาก
5. ด้านการตลาด	4.30	0.70	มาก
6. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงพุทธ	4.29	0.76	มาก
รวม	4.27	0.71	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ต่อการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรังโดยรวมทั้ง 6 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การพัฒนาด้านผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิก มีระดับการพัฒนามากกว่าทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมา ด้านการตลาด ด้านการลงทุน ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงพุทธ ด้านการผลิต และด้านการบริหารจัดการ ตามลำดับ

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน กรณีกลุ่มผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง สรุปได้ดังนี้

1. ด้านผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิก พบว่า “ไม่พบปัญหาด้านตัวผู้นำ แต่พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้นำและสมาชิก มีน้อย ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิต การลงทุนและการจำหน่าย ผลผลิต ตลอดจนการมีส่วนในการวางแผน กำหนดนโยบาย ทิศทางในการดำเนินงานของกลุ่ม นอกจากนี้ยังพบว่า สมาชิกยังไม่สามารถนำนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ ๆ มาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม ควรให้มีการจัดทำปฏิทินการพบปะหรือประชุมกลุ่มเพื่อพูดคุยเพื่อปรึกษาหารือกันบ่อย ๆ และสม่ำเสมอในการกำหนดนโยบายและการจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่มควรมีการประชุม ปรึกษาหารือ หรือแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการสำรวจข้อมูลความต้องการของสมาชิกอย่างเป็นกิจจะลักษณะ” (อารอบ เรื่องสังข์, 2566)

2. ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ในด้านการบริหารจัดการมีจุดเด่นในเรื่อง “การกำหนดมาตรฐานวิสาหกิจชุมชนไว้อย่างชัดเจนตั้งแต่ขั้นแรกถึงขั้นสุดท้าย, มีการสำรวจทิศทางการดำเนินงานและจัดทำแผนแม่บทของชุมชนให้ชัดเจน, และ มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ แต่พบจุดด้อย คือมีการประเมินความพึงพอใจผลการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ และมีการดำเนินงานตามแผนการดำเนินงานที่จัดทำไว้ ควรให้มีการปรับปรุงอาคารสำนักงานกลุ่มให้สวยงาม ดึงดูดผู้สนใจเข้ามาดูและเยี่ยมชมให้ได้ทั้งความรู้และซื้อสินค้าของกลุ่ม โดยการปรับปรุงอาคาร และภายในอาคารให้สวยงามมีส่วนต่าง ๆ เช่น ส่วนนิทรรศการให้ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี,วิธีการผลิตผ้าทอโบราณ,ตัวอย่างผ้าทอโบราณอดีต-ปัจจุบัน การแบ่งโซนผลิตภัณฑ์ แยกประเภทให้ชัดเจน เช่น โซนผ้าขาวม้า,โซนผ้าถุง เป็นต้น ควรนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการบริหารจัดการด้านระบบข้อมูล และจัดเก็บข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน การบริหารจัดการควรคำนึงถึงความโปร่งใส ในเรื่องการเงินของกลุ่ม มีการจัดทำบัญชีให้ชัดเจน ถูกต้องเป็นปัจจุบัน สามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา” (นวัตรกร อุมาศิลป์, 2566)

3. ด้านทุน พบว่ามีจุดเด่น คือ “มีการวางแผนจัดหาเงินทุนสำรองไว้ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มอย่างเพียงพอ, มีการจัดการด้านเงินทุนและรายได้จากการดำเนินงานของกลุ่มมีความโปร่งใสและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกกลุ่ม และ กลุ่มสามารถจัดตั้งกองทุนเพื่อให้ความช่วยเหลือด้านการลงทุนแก่สมาชิกได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง ส่วนจุดด้อย คือ ยังไม่ได้มีการวางแผนนำทุนมนุษย์ซึ่งเป็นเยาวชนรุ่นใหม่มาทดแทนสมาชิกกลุ่มรุ่นเก่า และการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้อย่างเหมาะสม ขณะนี้มีกลุ่มทุนหลักที่เข้ามาสนับสนุนโดยซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ คือ เซ็นทรัล ซึ่งสมาชิกมองว่ามีทั้งข้อดีและเสีย ข้อดี ทำให้ผลผลิตของกลุ่มสามารถจำหน่ายได้หมด บางครั้งไม่สามารถผลิตได้ทัน แต่ข้อเสียคือ ทำให้ราคาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีราคาสูงขึ้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มของ อปท.ที่เข้ามาสนับสนุนทุนในบางเรื่อง แต่ไม่มากและไม่สม่ำเสมอ ส่วนทุนมนุษย์ที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ จำเป็นต้องมีการพัฒนาโดยหาวิธีการที่จะส่งเสริมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามาสืบทอดการผลิตผ้าทอโบราณนาหมื่นศรีต่อไป และถือเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องทำ หากไม่ทำก็จะทำให้กลุ่มผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี ขาดการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมนี้ไป” (ศุภชัย เสือกลับ, 2567)

4. ด้านการตลาด พบว่ามีจุดเด่น คือ “มีการสร้างเครือข่ายขยายฐานการผลิตและจำหน่ายเพิ่มขึ้นจากเดิม, มีการใช้ช่องทางออนไลน์หรือสื่อโซเชียลในการเผยแพร่ข้อมูลองค์ความรู้ของผ้าทอโบราณนาหมื่นศรีให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น และมีการจดทะเบียนสินค้าเอกลักษณ์ทางภูมิศาสตร์ (GI) ให้เป็นที่รู้จักถึงต้นตอหรือที่มาของผลผลิต แต่พบจุดด้อยที่จะต้องพัฒนา คือ ยังมีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ ในการเพิ่มช่องทางการขายผลผลิตทางออนไลน์น้อย และ ควรมีการสร้างตราสินค้า (Brand name, or logo) เพื่อการจดจำ นอกจากนี้กลุ่มผ้าทอและสมาชิกจะต้องเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการตลาดให้มากขึ้นในทุกช่องทาง หาแนวทางในการใช้ช่องทางการประชาสัมพันธ์ โดยการโฆษณาผลิตภัณฑ์ผ้าทอให้มากขึ้น ทั้งสื่อโฆษณาของรัฐ (วิทยุ/โทรทัศน์) และเอกชน ห้างร้านต่าง ๆ, ป้ายโฆษณา/คัทเอ้าท์ขนาดใหญ่ในที่สาธารณะ ตามสี่แยก/ชุมชน แผ่นโฆษณาป้ายไฟที่สถานีนขนส่ง,สนามบิน เป็นต้น” (พิมพ์ชนก สืบเพ็ง, 2566)

5. ด้านการผลิต พบว่า มีจุดเด่น คือ “มีการคิดค้นวิธีการใหม่ๆ มาใช้ในกระบวนการผลิตอยู่เสมอ ๆ และ มีการปรับปรุงคุณภาพของสินค้าและผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ส่วนจุดด้อย พบว่า ขาดการจัดอบรมเพิ่มความรู้และวิธีการใหม่ๆ ในการผลิตให้แก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ และไม่มีการพัฒนาด้านการผลิตให้มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อ สมาชิกกลุ่มมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการอบรมเกี่ยวกับการเพิ่มลายผ้าทอโบราณโดยอาจอบรมลายผ้าทอแบบโบราณดั้งเดิม และลายผ้าทอโบราณประยุกต์ให้มีเพิ่มมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการใช้ของผู้บริโภคที่มีทั้งแนวอนุรักษ์และแนวประยุกต์ และควรมีการตรวจสอบคุณภาพของผ้าทอก่อนออกจำหน่าย รวมทั้งจำเป็นที่จะต้องสร้างคนรุ่นใหม่ให้เข้ามาแทนที่ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนเพื่อสืบทอดมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรังให้คงอยู่ต่อไปโดยไม่ขาดช่วง” (ศุภชัย เสือกลับ, 2567)

6. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากเชิงพุทธ พบว่ามีจุดเด่น คือ “สมาชิกของกลุ่มมีการยึดมั่นในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความสามารถพัฒนากลุ่มผ้าทอให้เป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ได้ และสถานที่ตั้งของกลุ่มมีความสะดวกในการเดินทางสามารถติดต่อได้ง่าย (ปฏิรูปทศวาสะ) ส่วนจุดด้อยที่พบ คือ กลุ่มได้ยึดหลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและจำหน่ายกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอย่างสม่ำเสมอ (สปปริสุปัสสยะ) และ กลุ่มส่งเสริมให้ประชาชนใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่าผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอัตลักษณ์อย่างเด่นชัด (อัตตสัมมาปณิธิ) ยังมีน้อย ในอนาคตกลุ่มผ้าทอฯจะมีปัญหาเรื่องการสืบทอดการผลิตผ้าทอโบราณฯ เนื่องจากขาดคนที่สนใจจริง ๆ มาสืบทอด จึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่เข้ามาสืบทอดวัฒนธรรมนี้ โดยอาจสนับสนุนโรงเรียนที่มีความพร้อมในการถ่ายทอด ทั้งนำกระบวนการผลิตผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี เป็นหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและเป็นสถานที่ในการเรียนรู้การผลิตผ้าทอนาหมื่นศรี” (หนึ่งตำบลหนึ่งผ้าทอ) (พระครูอรุณสุตาลังการ, 2566)

การสร้างเครือข่ายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนฐานราก กลุ่มผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง มีแนวทางในการสร้างเครือข่าย สรุปได้ว่า ภาควิชาเครือข่ายชุมชนที่จะให้ความร่วมมือพัฒนาระดับวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง ประกอบด้วย 6 เครือข่ายที่สำคัญ ได้แก่ 1) ภาควิชาเครือข่ายกลุ่มผู้บริหารวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดตรัง, 2) ภาควิชาเครือข่ายกลุ่มผู้ปฏิบัติการทอผ้าโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง, 3) ภาควิชาเครือข่ายกลุ่มผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี, 4) ภาควิชาเครือข่ายนักวิชาการด้านผ้าทอและการออกแบบผ้าทอ สถาบันการศึกษาและเอกชน, 5) ภาควิชาเครือข่ายนักวิชาการด้านการตลาดและผู้ทำธุรกิจผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP และ 6) ภาควิชาเครือข่ายผ้าทอพื้นบ้านภาคใต้ จะมีบทบาทการให้ความร่วมมือในการพัฒนาเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน กลุ่มผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง ภายใต้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ และความรู้ความสามารถของแต่ละองค์กรภาควิชาเครือข่าย ตามเนื้อหาการพัฒนายกระดับ 6 ด้าน คือ 1) ด้านผู้นำและสมาชิก อบรมให้ความรู้ ประธานกลุ่มฯและสมาชิกเกี่ยวกับบทบาทในการเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กรในชุมชน 2) ด้านการบริหารจัดการ อบรมให้ความรู้คณะกรรมการกลุ่มฯ ในด้านการบริหารจัดการองค์กรชุมชนองค์กรวิสาหกิจ หลักการแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการธุรกิจ, อบรมให้ความรู้คณะกรรมการกลุ่มฯ และสมาชิก ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี 3) ด้านทุน สนับสนุนเรื่องทุนดำเนินการในรูปแบบต่าง ๆ ให้คำแนะนำวิสาหกิจชุมชนผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี เรื่องการจัดการทุน และเป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนากองทุนต่าง ๆ ของวิสาหกิจชุมชนนาหมื่นศรี เพื่อการผลิตและสวัสดิการของสมาชิกอย่างยั่งยืน 4) ด้านการผลิต สนับสนุนความรู้และเครื่องมือในการนำเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ มาใช้ผลิตผ้าทอนาหมื่นศรีให้ทันสมัย และสวยงามร่วมมือในการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอฯและแพ็คเกจให้สวยงามทันสมัยตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค 5) ด้านการตลาด อบรมให้ความรู้ในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ ๆ มาใช้ในการตลาด เช่น การเปิดตลาดออนไลน์, เว็บไซต์กลุ่มผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี, ไลน์กลุ่มผู้ค้า

และผู้บริโภค, ตี๋ตอกโฆษณาผลิตภัณฑ์และประชาสัมพันธ์, เฟสบุ๊ค, ยูทูบ และโซเชียลอื่น ๆ ให้ความรู้เกี่ยวกับผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี เป็นต้น ร่วมมือกันในการกระจายสินค้ากลุ่มผ้าทอโบราณฯให้กระจายทั่วถึง ทั้งในระดับชุมชน สังคม ประเทศ และตลาดโลก จัดสินค้าผลิตภัณฑ์ผ้าทอขึ้นชั้นในห้างสรรพสินค้า และร้านสะดวกซื้อ เช่น ห้างเซ็นทรัล, 7-11 และห้างอื่น ๆ ทั้งในท้องถิ่นและระดับประเทศ และ 6) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงพุทธ ประสานกลุ่มผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี และสมาชิกทุกคน พร้อมทั้งเครือข่ายชุมชนทุกเครือข่าย ยึดมั่นในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ต่อการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรังโดยรวมทั้ง 6 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การพัฒนาด้านผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิก มีระดับการพัฒนามากกว่าทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมา ด้านการตลาด ด้านการลงทุน ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงพุทธ ด้านการผลิต และด้านการบริหารจัดการ แสดงให้เห็นว่าผู้นำมีผลต่อการบริหารงานทำให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกมลวรรณ สังข์ทอง ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการบริหารจัดการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อันเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนคือการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มคนโดยนำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการผลิตสินค้าหรือบริการต่าง ๆ การจัดการซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน และการควบคุม ที่จะนำไปสู่การพัฒนาขีดความสามารถของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ได้ในทุกสถานการณ์ ประกอบด้วย การเตรียมการ การวิเคราะห์ความต้องการ การวางแผนและการจัดทำโครงการ การนำแผนไปปฏิบัติการ และการติดตามผลการปฏิบัติ และการประเมินผล (กมลวรรณ สังข์ทอง, 2562) 2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน กรณีกลุ่มผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง สรุปได้ดังนี้ แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน ด้านผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิก ไม่พบปัญหาด้านตัวผู้นำ แต่พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้นำและสมาชิกมีน้อย ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิต การลงทุนและการจำหน่ายผลผลิต ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดนโยบายทิศทางในการดำเนินงานของกลุ่ม นอกจากนั้นยังพบว่า สมาชิกยังไม่สามารถนำนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ๆ มาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม ด้านการบริหารจัดการ มีจุดเด่นในเรื่องการกำหนดมาตรฐานวิสาหกิจชุมชนไว้อย่างชัดเจนตั้งแต่ขั้นแรกถึงขั้นสุดท้าย, มีการสำรวจทิศทางการดำเนินงานและจัดทำแผนแม่บทของชุมชนให้ชัดเจน, และมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ จุดด้อย คือมีการประเมินความพึงพอใจผลการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ และมีการดำเนินงานตามแผนการดำเนินงานที่จัดทำไว้ ด้านทุนพบว่าจุดเด่น คือมีการวางแผนจัดหาเงินทุนสำรองไว้ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มอย่างเพียงพอ, มีการจัดการด้านเงินทุนและรายได้จากการดำเนินงานของกลุ่มมีความโปร่งใสและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกกลุ่ม และกลุ่มสามารถจัดตั้งกองทุนเพื่อให้ความช่วยเหลือด้านการลงทุนแก่สมาชิกได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง จุดด้อย คือ ยังไม่ได้มีการวางแผนนำทุนมนุษย์ซึ่งเป็นเยาวชนรุ่นใหม่มาทดแทนสมาชิกกลุ่มรุ่นเก่า และการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้อย่างเหมาะสม ขณะนี้มีกลุ่มทุนหลักที่เข้ามาสนับสนุนโดยซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ คือ เซ็นทรัล ซึ่งสมาชิกมองว่ามีทั้งข้อดีและเสีย ข้อดี ทำให้ผลผลิตของกลุ่มสามารถจำหน่ายได้หมด บางครั้งไม่สามารถผลิตได้ทัน แต่ข้อเสียคือ ทำให้ราคาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีราคาสูงขึ้น นอกจากนั้นยังมีกลุ่มของ อปท.ที่เข้ามาสนับสนุนทุนในบางเรื่อง แต่ไม่มากและไม่สม่ำเสมอ ด้านการตลาด พบว่ามีจุดเด่น คือ มีการสร้างเครือข่ายขยายฐานการผลิตและจำหน่ายเพิ่มขึ้นจากเดิม, มีการใช้ช่องทางออนไลน์หรือโซเชียลในการเผยแพร่ข้อมูลองค์กร

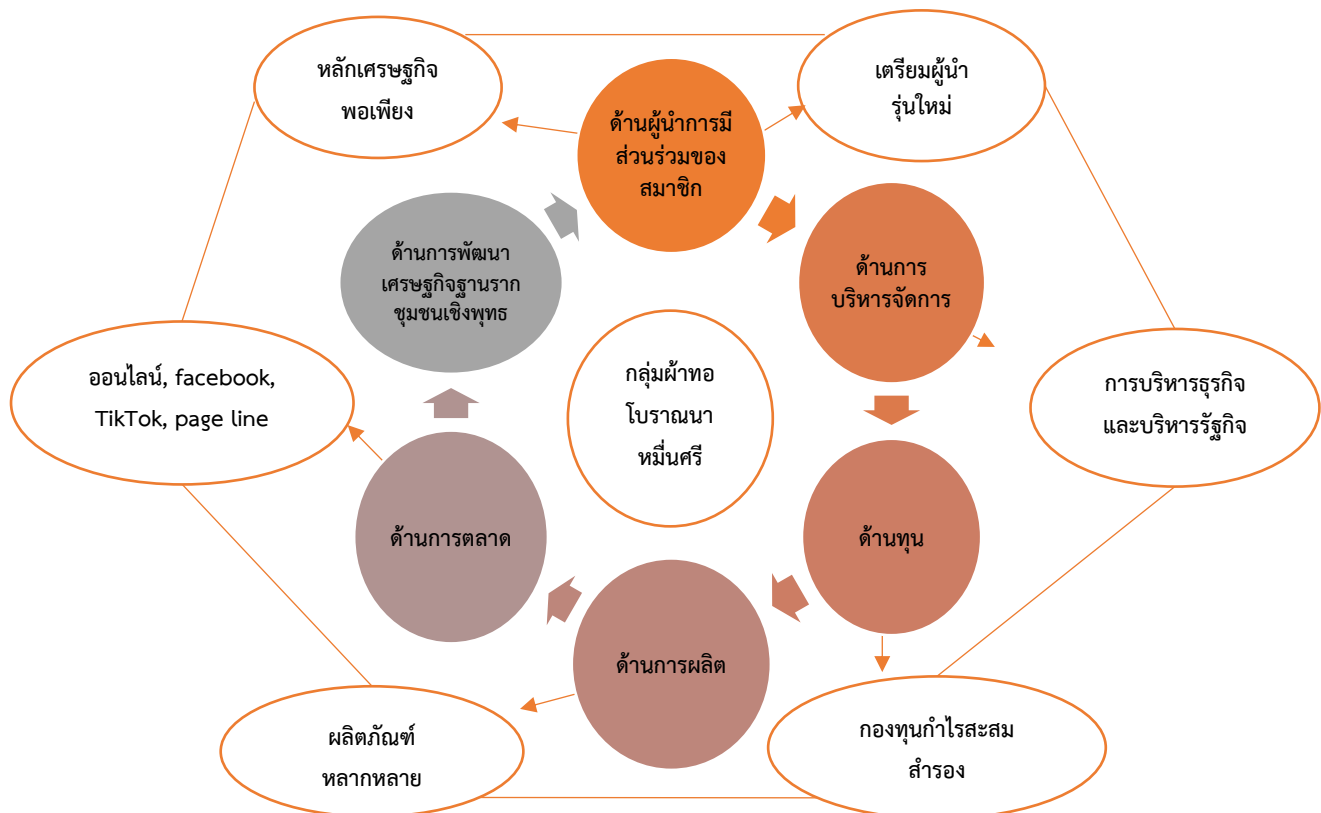

ความรู้ของผ้าทอโบราณนาหมื่นศรีให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น และมีการจดทะเบียนสินค้าเอกลักษณ์ทางภูมิศาสตร์ (GI) ให้เป็นที่รู้จักถึงต้นตอหรือที่มาของผลผลิต แต่พบจุดด้อยที่จะต้องพัฒนา คือ ยังมีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ ในการเพิ่มช่องทางการขายผลผลิตทางออนไลน์น้อย ด้านการผลิต มีจุดเด่น คือ มีการคิดค้นวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในกระบวนการผลิตอยู่เสมอ ๆ และมีการปรับปรุงคุณภาพของสินค้าและผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง จุดด้อย พบว่า ขาดการจัดอบรมเพิ่มความรู้และวิธีการใหม่ ๆ ในการผลิตให้แก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอและไม่มีการพัฒนาด้านการผลิตให้มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อ สมาชิกกลุ่มมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการอบรมเกี่ยวกับการเพิ่มสายผ้าทอโบราณโดยอาจอบรมลายผ้าทอแบบโบราณดั้งเดิมและลายผ้าทอโบราณประยุกต์ให้มีเพิ่มมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการใช้ของผู้บริโภคที่มีทั้งแนวอนุรักษ์และแนวประยุกต์ ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากเชิงพุทธ มีจุดเด่น คือ สมาชิกของกลุ่มมีการยึดมั่นในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความสามารถพัฒนากลุ่มผ้าทอให้เป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ได้ และสถานที่ตั้งของกลุ่มมีความสะดวกในการเดินทางสามารถติดต่อได้ง่าย (ปฏิรูปเทวาสะ) จุดด้อยที่พบ คือ กลุ่มได้ยึดหลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและจำหน่ายกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอย่างสม่ำเสมอ (สปปริสุปัสสยะ) และกลุ่มส่งเสริมให้ประชาชนใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่าผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอัตลักษณ์อย่างเด่นชัด (อัตตสัมมาปณิธิ) ยังมีน้อยในอนาคตกลุ่มผ้าทอจะมีปัญหาเรื่องการสืบทอดการผลิตผ้าทอโบราณ เนื่องจากขาดคนที่สนใจจริง ๆ มาสืบทอด ผ้าทอ) ทั้งนี้เนื่องจาก การทำกิจการวิสาหกิจชุมชนต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความรู้และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไม่ว่าจะเป็นกิจการระดับใด วิสาหกิจจะประสบความสำเร็จจึงควรเริ่มต้นด้วยการทำกิจการพื้นฐานขนาดเล็กที่ใช้เทคโนโลยีอย่างง่ายไม่ซับซ้อนเพื่อบริโภคในท้องถิ่นและตลาดชุมชนก่อน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกพร ฉิมพลี ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะถูกนำไปพัฒนาท้องถิ่น หรือสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อนำไปใช้ ในการยกระดับองค์ความรู้และความสามารถมาสู่การพัฒนาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน เงื่อนไขของความสำเร็จที่สำคัญ ได้แก่ ความรู้ด้านการจัดการความรู้ วัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำ และโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งสิ่งที่ค้นพบจากการวิจัย คือ การพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กนกพร ฉิมพลี, 2559) และงานวิจัยของชนพงษ์ อารณพิศาล ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนในปัจจุบันสามารถพึ่งพาตนเองได้จะเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของวิสาหกิจอย่างต่อเนื่องมีการปรับตัว มีความหลากหลายของสินค้า โดยภาครัฐเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมความเข้มแข็งสามารถสร้างเป็นเครือข่ายในชุมชนได้ การวิเคราะห์ปัจจัยสนับสนุนจากภาครัฐ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและด้านการเป็นผู้ประกอบการในภาพรวม พบว่าทุกปัจจัยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (ชนพงษ์ อารณพิศาล, 2560)

การสร้างเครือข่ายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนฐานราก กลุ่มผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง มีแนวทางในการสร้างเครือข่าย ดังนี้ ภาคีเครือข่ายชุมชนที่จะให้ความร่วมมือพัฒนาระดับวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง ประกอบด้วย 6 เครือข่ายที่สำคัญ ได้แก่ 1) ภาคีเครือข่ายกลุ่มผู้บริหารวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดตรัง, 2) ภาคีเครือข่ายกลุ่มผู้ปฏิบัติการทอผ้าโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง, 3) ภาคีเครือข่ายกลุ่มผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี, 4) ภาคีเครือข่ายนักวิชาการด้านผ้าทอและการออกแบบผ้าทอ สถาบันการศึกษาและเอกชน, 5) ภาคีเครือข่ายนักวิชาการด้านการตลาดและผู้ทำธุรกิจผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP และ 6) ภาคีเครือข่ายผ้าทอพื้นบ้านภาคใต้ จะมีบทบาทการให้ความร่วมมือในการพัฒนาเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน กลุ่มผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง ภายใต้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ และความรู้ความสามารถของแต่ละองค์กรภาคีเครือข่าย ตามเนื้อหาการพัฒนากระดับ 6 ด้าน คือ 1) ด้านผู้นำและ

สมาชิก 2) ด้านการบริหารจัดการ 3) ด้านทุน 4) ด้านการผลิต 5) ด้านการตลาด และ 6) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงพุทธ ทั้งนี้เนื่องจากการสร้างเครือข่ายทำให้ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ต้องการ เช่น บางครั้งกฎระเบียบต่าง ๆ ยังไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อมีเครือข่ายจะทำให้บุคคลสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเหล่านั้น และรู้ว่าจะไปหาข้อมูลได้ที่ไหน ทำให้สามารถเตรียมตัวให้พร้อมก่อนที่จะพบกับการเปลี่ยนแปลง ข้อมูลข่าวสารจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนวรรตน์ นิธิชัยอนันต์และนภาพรรณ พัฒนฉัตรชัย ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโรงสีข้าวบ้านโจรก ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชนมีลักษณะการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ประกอบด้วย เครือข่ายการผลิต เครือข่ายการตลาด เครือข่ายการเรียนรู้ และเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเครือข่าย ภายในชุมชนเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีความผูกพันและเกื้อกูลกันเป็นฐานในการผลิตและบริการที่สำคัญ และ เครือข่ายภายนอก เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายมีลักษณะการแลกเปลี่ยนผลผลิต การเพิ่มช่องทางการตลาด และการ พัฒนาองค์ความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง แนวทางการพัฒนารูปแบบเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยการพัฒนาความสัมพันธ์ของเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง โดยการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับสถาบันการศึกษา วิสาหกิจชุมชนต้นแบบ เอกชนและภาครัฐ เพื่อให้เกิดพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่สังเคราะห์ได้จากงานวิจัย

จากภาพที่ 1 สรุปได้ว่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง ประกอบด้วย ด้านผู้นำการมีส่วนร่วมของสมาชิก เตรียมผู้นำรุ่นใหม่สืบทอดรุ่นเก่าไม่น้อยกว่า 2 คน รุ่นเก่าเป็นที่ปรึกษารุ่นใหม่สามารถบริหารการเงิน,มีความรู้ด้านการลงทุน, มีอินเทอร์เน็ต

และพร้อมรับเทรนด์ใหม่ ๆ, แสวงหาเครือข่ายการตลาด, นักวิชาการและเป็นที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจของสมาชิกด้านการบริหารจัดการ ต้องอาศัยหลักการบริหารธุรกิจและการบริหารรัฐกิจ ด้านทุน จัดให้มีทุนหมุนเวียนดำเนินการอย่างเพียงพอและให้มีกองทุนกำไรสะสมสำรองและไว้ลงทุนกิจการอื่น ๆ เสริมเพื่อลดความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจด้านเดียว พัฒนาทุนทางเศรษฐกิจทุนมนุษย์ ทุนสังคมวัฒนธรรมควบคู่กัน ด้านการผลิต เพิ่มรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายตอบโจทย์ผู้ใช้,ให้มีการตรวจสอบคุณภาพก่อนจำหน่าย สร้างคนรุ่นใหม่เข้ามาสืบทอดการทอผ้าจากคนรุ่นเก่าที่กำลังหายไป ด้านการตลาด จัดทะเบียนลิขสิทธิ์ลายผ้า ทำแบรนด์ โลโก้หาช่องทางตลาดเพิ่มเติมโดยเฉพาะตลาดออนไลน์, facebook, TikTok, page line การไลฟ์สด อาศัยเน็ตไอดอลลงยูทูบ โฆษณาทางวิทยุโทรทัศน์ ป้ายโฆษณาตามเส้นทางคมนาคม ห้างร้าน ชุมชน สถานียชนสงฆ์สนามบิน ขยายการตลาดทุกระดับ จัดให้มีการสำรวจความพึงพอใจของผู้ใช้เพื่อปรับปรุงคุณภาพสินค้าและพัฒนาารูปแบบสินค้าที่น่าสนใจและด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงพุทธ ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและหลักธรรมหัวใจเศรษฐกิจเพิ่ม

สรุปและข้อเสนอแนะ

วิสาหกิจชุมชน เป็นการประกอบการหรือกิจการของชุมชนที่กลุ่มคนในชุมชนเป็นเจ้าของและร่วมกันดำเนินการด้วยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสม และความคิดสร้างสรรค์ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัตถุดิบและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ด้วยการผลิตสินค้าหรือบริการเพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองและเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน โดยกลุ่มคนหรือคณะบุคคลที่ดำเนินการไม่เป็นนิติบุคคลหรือเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดก็ได้ กิจกรรมที่ทำความหลากหลาย เชื่อมโยงเกื้อกูลกันเพื่อแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพและตอบสนองความจำเป็นในการดำรงชีวิต มีการเรียนรู้เป็นหัวใจและการจัดการเป็นเครื่องมือ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ การพึ่งตนเองได้ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ข้อเสนอแนะจากการวิจัยควรให้มีการจัดทำปฏิทินการพบปะหรือประชุมกลุ่มเพื่อพูดคุยเพื่อปรึกษาหารือกันบ่อย ๆ และสม่ำเสมอในการกำหนดนโยบายและการจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่มควรมีการประชุม ปรึกษาหารือ หรือแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการสำรวจข้อมูลความต้องการของสมาชิกอย่างเป็นกิจจะลักษณะ ควรให้มีการปรับปรุงอาคารสำนักงานกลุ่มให้สวยงาม ดึงดูดผู้ในสนใจเข้ามาดูและเยี่ยมชมให้ได้ทั้งความรู้และซื้อสินค้าของกลุ่ม โดยการปรับปรุงอาคาร และภายในอาคารให้สวยงามมีส่วนต่าง ๆ เช่น ส่วนนิทรรศการให้ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี,วิธีการผลิตผ้าทอโบราณ,ตัวอย่างผ้าทอโบราณอดีต-ปัจจุบัน การแบ่งโซนผลิตภัณฑ์แยกประเภทให้ชัดเจน เช่น โซนผ้าขาวม้า, โซนผ้าถุง เป็นต้น ควรนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการบริหารจัดการด้านระบบข้อมูล และจัดเก็บข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน การบริหารจัดการควรคำนึงถึงความโปร่งใส ในเรื่องการเงินของกลุ่ม มีการจัดทำบัญชีให้ชัดเจน ถูกต้องเป็นปัจจุบัน สามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องภาครัฐ เช่น สำนักงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอนาหมื่นศรี สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอนาหมื่นศรี องค์การบริหารส่วนตำบลนาโยง และภาคีเครือข่าย จะต้องให้ความช่วยเหลือสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีได้ดำเนินการโดยอาศัยหลักวิชาการทางการบริหารจัดการองค์กรในทุกมิติ ทั้งการบริหารจัดการองค์กรวิสาหกิจชุมชน และการบริหารจัดการองค์กรธุรกิจ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการทำวิจัยต่อยอดจากงานวิจัยนี้ เกี่ยวกับประเด็นประสิทธิผล ผลการยกระดับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรังในแต่ละด้าน ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของวิสาหกิจผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรังสู่ยุคอนาคต (5 G)

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร ฉิมพลี. (2559). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- กมลวรรณ สังข์ทอง. (2562). ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืน. วารสารธุรกิจปริทัศน์, 11(2), 213-234.
- ขวัญฤดี ตันตระกูล. (2551). แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน. วารสารการพัฒนาท้องถิ่น, 3(1), 211-223.
- ชนพงษ์ อารณพิศาล. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ในภาคกลาง. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. มหาวิทยาลัยสยาม.
- ธนาวิทย์ บัวฝ้าย. (2565). ธุรกิจชุมชน: แนวทางในการพัฒนาชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 18 เมษายน 2565 จาก <http://www.hu.ac.th/academic/article/Mk/Business%20community.html>
- ธเนศ ศิริกิจ. (2564). กลยุทธ์การตลาดยุคใหม่ พฤติกรรมผู้บริโภค 2 ลักษณะ ชื่อดังเหตุผล ผสานชื่อดังอารมณ์. เรียกใช้เมื่อ 29 ธันวาคม 2563 จาก <https://positioningmag.com/1278944>
- นันทกร อุมาศิลป์. (17 มี.ค. 2566). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง. (ศุภสิน วัตตพรหม, ผู้สัมภาษณ์)
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). หลักการวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. (2565). พลิกโฉมประเทศไทยสู่สังคมก้าวหน้าเศรษฐกิจมูลค่าอย่างยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 14 มิถุนายน 2565 จาก <https://www.nesdc.go.th/download/Yearendpdf>
- พระครูอรุณสุตาลังการ. (17 มี.ค. 2566). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง. (ศุภสิน วัตตพรหม, ผู้สัมภาษณ์)
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2562). การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 14 กันยายน 2566 จาก <https://www.ratchakitcha.soc.go.th> PDF
- พิมพ์ชนก สืบเพ็ง. (17 มี.ค. 2566). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง. (ศุภสิน วัตตพรหม, ผู้สัมภาษณ์)
- ศุภชัย เสือกลับ. (17 มี.ค. 2567). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง. (ศุภสิน วัตตพรหม, ผู้สัมภาษณ์)
- อารอบ เรืองสังข์. (17 มี.ค. 2566). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง. (ศุภสิน วัตตพรหม, ผู้สัมภาษณ์)